

TIENDE HOOFDSTUK.

Om Vader !

Nog altijd beschoten de Duitschers het arme Dixmuiden.

Als de bommen en shrapnells het stadje stuk na stuk vernielden, schuilden de heer Lievens, Bertha en Pelagie in den kelder, waar de oudheidminnaar nu zijn meeste schatten in veiligheid had gebracht.

Kwam er stilte, dan begaf 't drietal zich naar boven om jegens gewonde soldaten en ook aan arme vluchtelingen hun werk van barmhartigheid te verrichten.

Ze werden vertrouwd met 't gevaar, vertrouwd met den brandgloed en 't vlammengeknetter, vertrouwd met dat huilen, sissen en knallen en barsten van bommen.... Soms tartten ze den dood, bleven buiten den kelder, wanneer de projectielen de stad bestookten.

De Belgen hielden de worsteling vol, al stonden ze tegenover een overmacht en wachtten ze nog op hulpe.

Standhouden, kost wat 't kost !

O, ze waren bewonderenswaardig getrouw aan die zoo strenge opdracht. Wat al jonge levens, wat al bloed eischte dit laatste stukje grond!....

Eenige hulpe der verbondenen was er toch reeds : een brigade marine-fuseliers, die ook te Quatrecht,

Melle gestreden had en 1500 Algerijnsche ruiters, welke den 19^{en} October te Oudecapelle verschenen.

Maar er moest meer steun komen.

Intusschen worstelden de Belgen voor Dixmuiden: het 11^e en 12^e linieregiment, gesteund door de 31^e 32^e en 33^e batterij artillerie, vochten als leeuwen, begrijpend 't gewicht van hun taak, 't belang van Dixmuiden.... gereed den laatsten grond tot den laatsten druppel bloed te verdedigen.

En de gebleven burgers daarbinnen vertrouwden op hun soldaten....

— Ze krijgen Dixmuiden nooit, die verwenschte Duitschers! verzekerde Lievens telkens, als hij met een kennis eenige woorden wisselde. Ze kunnen het in brokken schieten, maar krijgen nooit!

Maar dan was hij weer innig bedroefd om de vernieling van 't geliefde, oude steedje en moest hij zijn gemoed door tranen luchten, en weende hij in den kelder, bij zijn oudheden, als een kind.

't Waren ontzettende dagen en nachten, zonder rust of verpoozing, dagen waarin 't zenuwgestel fel werd geschokt.

Bertha hield zich goed.

Soms bonsde haar hart van angst om den geliefde, dan weer had ze groot vertrouwen en toonde ze zich wonderbaar kalm.

Weer was een lange nacht van waken voorbijgekropen.

— Eens opnemen, wat die barbaren opnieuw in ons stadje vernietigd hebben, zei de heer Lievens, zich naar voren begevend.

Bertha was even ingeslapen. Pelagie zorgde daar beneden voor 't sober ontbijt.

Lievens trok de deur open en keek de straat in. Eensklaps daverde het huis....

Bertha werd wakker....

— O, God.... papa! kreet ze.

Ze had een gil gehoord....

— Blijf hier.... een bom op 't huis! gilde Pelagie, die van 't geweldig gedaver omver was gevallen.

Maar het meisje snelde de trap op, de gang door.

— Papa, papa! schreeuwde ze....

Maar ze zag niets dan bloed.... 't Werd al rood voor haar oog.....¹⁾

Ze viel van ontzetting neer en kermde al maar door om haar vader....

Pelagie was haar gevolgd.

— Heere God.... is dat men meester? riep ze.

Ze naderde tot aan de deur en rende dan gillend de straat op....

— Och Heere, papa toch..., schreide Bertha.

Ze stond op.... keek weer....

Stukken vleesch.... bloed.... een vermorzeld, aan brokken gescheurd lichaam....

Een shrapnell was hier ontploft en had met zijn verraderlijke kogels den armen Lievens uit elkaar gerukt....

Maar toen zag Bertha 't hoofd.... 't gelaat.... toen zag ze weer haar dierbaren vader en liefde en medelijden maakten haar kloek.... kloeker dan men

1) Deze episode uit de beschieting van Dixmuiden is trouw naar de waarheid verteld. Alleen de namen worden gewijzigd.

zich een meisje in zoo'n ontzettende beproeving voorstellen kan.

— Papa, o arme, arme papa.... och Heere papa toch! kermde ze, op de straat neerknielend.

Ze kuste het gelaat.... ze kuste het weer en nog.... Haar tranen vermengden zich met 't bloed... Bloed ook kleurde haar lippen.

Geen hulp daagde op en Pelagie keerde niet terug. Lang bleef Bertha daar schreien.

— O, papa, arme papa, zei ze dan.... Zoo sterven.... Maar ik zal u niet verlaten, ik zal niet vluchten, ik ben niet bang van u....

Ze stond op en wankelend haalde ze water en een doek. Ze wiesch het gelaat.... zag dan kogeltjes in 't voorhoofd, in de wangen, onder de oogen....

— O, men arme papa toch.... och Heere papa.... schreide ze steeds, maar vol liefde haalde ze de venijnige kogeltjes uit 't vleesch en wiesch ze de wondjes.... O, wat werd er veel van haar kracht geëischt.....

Maar Bertha gevoelde haar plicht jegens haar vader....

Om vader overwon ze zich zelve, om vader vond ze die hooge kracht, die kloekheid, om vader kon ze haar zenuwen bedwingen en bijna kalm deze vreese-lijke taak verrichten.¹⁾

1) In de minste bijzonderheden naar de waarheid. Niet om de sensatie, niet om effect te maken door 't wreede, verhalen wij dit, maar alleen om te toonen welk volk, welke kinderen Vlaanderen bezit, om 't karakter der Belgen te schetsen, en hun beproeving, hun offers voor vrijheid en recht te beschrijven.

— Groote Hemel..... dat is meneere Lievens! klonk een stem.

Een geestelijke was genaderd.... een broeder van liefde.... Hij had het meisje gezien en was verwonderd nader gekomen....

Dat meisje in de eenzame straat.... Een gewonde misschien, zoo had hij gemeend.

Maar vol ontzetting keek hij nu naar dit zoo vreeselijk verminkte lichaam, en huiverend riep hij weer:

— Meneere Lievens... ja, 't is meneere Lievens...

— O, broeder, men arme papa! kermde Bertha...

— En gij....

— Ik moet papa toch helpen.... Mag ik hem hier zoo laten liggen?

— Maar, ga in huis en laat mij....

— Wil je me helpen, broeder? O, ik dank je.... ge zijt goed.... Maar zend me niet weg.... ik blijf bij papa.... ik, zen kind.... ik zal niet vluchten.... Nu is papa's aangezicht gereinigd....

En weer zoende ze het wezen en liet er haar tranen op vallen....

't Lichaam binnen brengen, was niet mogelijk.... 't Was geen lichaam meer, maar stukken bloederig vleesch.... en ingewanden.... Alleen 't bovendeel met 't hoofd hield nog samen.

— En nu..., stamelde Bertha, zich weer oprichtend.... O, papa toch....

— Ik zal een laken halen, zei stil de broeder.

— Ja.... een laken.... o papa.... een laken..., Zoo sterven, papa..... stotterde als wezenloos 't meisje.

Maar ze beheerschte zich weer en ging de woning binnen.

Ze kwam met een laken terug en onnatuurlijk kalm hielp ze den geestelijke om de stukken er in te vergaderen.

— En nu dicht spelden, sprak bijna fluisterend de broeder....

— Ja.... o papa toch, zoo sterven.... Maar ik verlaat u niet.... ik loop niet weg.... Dicht spelden, hé, broeder?

— Ja, 't is 't beste....

Weer trad het meisje haar huis binnen om spelden te halen. En ook bij dat werk wilde ze helpen....

— Maar eerst moet ik hem vaarwel zeggen, murmelde ze.

Bertha knielde nog eens bij het overblijfsel van haar vader neer. Ze sloot hem de oogen en kustte weenend 't gelaat....

Dan hielp ze den geestelijke bij 't laatste werk....

Nog altijd waren ze alleen. Geen vreemden zagen dezen lugubren arbeid.... De straat was verlaten... Of de geblevenen verborgen zich in hun kelder, want bommen ontploften in de stad en sloegen weer daken in, of velden muren neer, maar zij, die den doode verzorgden, letten er niet op, dachten er niet aan, bleven onbewust van 't gevaar, tartten zonder het te weten den dood.

Samen droegen ze het laken met de bloederige massa in huis.

De geestelijke bad luidop. Bertha schreide.... Ze kon nog niet bidden, maar was den broeder dankbaar, dat hij het deed.

— Juffrouw, je moet de stad verlaten, zei de man.
Heb je familie in de streek?

— De stad verlaten....

— Zeker!

— En papa.... Och, neen, om papa moet ik niet meer blijven!.... O, papa, hadt ge toch maar naar mij geluisterd!.... Waarom gingen we niet heen... Uw oudheden!.... Maar neen, papa, ge misdeedt niet.... ik zeg er niets van.... ge waart zoo'n goede, edele vader.... En ik zou u verlaten!.... O, broeder, laat me hier blijven.... laat me ook sterven....

— En luitenant Verhoef.... zei de geestelijke stil.

— Och Heere, ja.... Pol.... o Pol.... o, was hij hier!....

— Denk aan hem, en verlaat de stad! Ik zal je straks geleiden tot over de Yzer....

— En papa dan?

— We zullen den armen meneer Lievens begraven....

— Ik zal weggaan.... maar nu nog niet.... laat me hier blijven.... papa nu al begraven.... och, neen, broeder, nog niet....

— En als ook gij getroffen wordt.... Peins op luitenant Verhoef....

En eensklaps verlangde Bertha heftig naar haar beminde, naar zijn troost, zijn hulp, zijn liefde.....

Haar vader dood, Pelagie gevluht.... Zij was nu alleen en verlaten....

Maar ze had Pol toch nog....

Hij was ook in gevaar, hij ook kon getroffen worden als vader, en een vreeselijken dood sterven...

Doch ze moest hem zien en spreken..., zijn stem hooren, in zijn oogen blikken..., zijn troost ontvangen....

Ze was zoo alleen... en verlangde naar hem...

— Ja, ik zal gaan, broeder, sprak Bertha heftig. Maar laten we eerst vader begraven....

— Ik zal 't doen....

— Samen, broeder....

— Maar....

— O, ik ben niet bang.... maak gij 't graf in den hof.... ja in den hof, waar hij zoo gaarne zat, waar hij zoo gaarne naar de klokken luisterde.... o, arme papa.... ja, in den hof, broeder.... Maak het graf, ik zal bij papa bidden.... Wilt ge ook een kist laten halen? Ik blijf bij papa....

— Maar, als je nu seffens heen ging....

— O, neen, jaag me niet weg, broeder.... Alles wil ik voor papa doen.... tot 't laatste.... alles.... ie was zoo goed voor mij.... Maak 't graf en laat mij bidden!

De geestelijke ging heen, verbaasd over de bewonderenswaardige sterkte van dit meisje.

Hij zocht een spade, sloeg een kruis en begon te delven....

De kanonnen bulderden....

— En ik maak een graf, mompelde de broeder. O, hoeveel graven worden er gedolven, kleine en groote. Welk een tijd toch!.... O God, hoe lange nog.... ja, hoe lange nog....

Bertha bad.... Maar ze verwarde de woorden, ze schreide, ze noemde den naam van haar geliefde. Ze riep tot haar vader, en ze trok een paar spel-

den uit 't laken en staarde naar 't gelaat en kuste het....

Bertha wierp zich dan op een sofa.... en lang lag ze daar hartstochtelijk te weenen.

Soms sprong ze in haar wanhoop op en riep:

— Maar 't is te wreed, 't is te wreed!.... Het kan niet waar zijn.... 't Is een droom, een nachtmerrie.... Papa, papa, waar zijt ge?.... 't Is al een droom....

Doch dan zag zij weer den doode en sloeg in 't schromelijk verdriet de handen voor de oogen.

Bertha haalde het wijwatervat uit haar slaapkamer. Met gewijden palm besprenkelde ze 't laken, beperelde ze 't gelaat.... Dan knielde ze neer en bleef bidden en weenen....

De geestelijke werkte daar buiten snel door.

De kanonnen bulderden nog altijd en de bommen zetten hun werk van vernieling voort.

Weldra was de kuil groot genoeg.

Dan trok de broeder de stad in, naar een magazijn van doodkisten.... Zoo er nog maar over waren....

Een kwartier later kwam hij met een burger terug, Samen droegen ze op een baar de gele kist.

Nieuwsgierigen vertoonden zich nu niet.

Wel waren er nog bewoners, maar ze hielden zich in hun kelder verdoken, onbewust van 't drama hier voorgevallen, maar trouwens zelf aan zulk een ontzettende ramp blootgesteld.

Wiens leven was er veilig, nu de dood zoo onverstoorbaar maaide en velde?

De mannen zetten de kist in de gang neer....

't Huis dreunde van 't geschut....

— Moet ik nog helpen? vroeg de gezel aan den broeder.

— Och ja, help me....

Bertha zat geknield bij den doode.

— Juffrouw, zei de geestelijke ontroerd, zou je niet beter wat gaan rusten.... Ik zal je vader de laatste eere bewijzen met dezen vriend.

— Neen, neen, ik wil papa helpen.... Is 't graf gereed?.... En is de kist er al?

— Ja....

— O, papa.... u begraven, mijn goede, edele papa!

't Meisje wierp nog een innigen blik op 't gelaat van den doode en speldde dan het laken dicht.

— Ja, ik zal je helpen, zei ze tot den geestelijke. Ik zal me kloek houden.... 't is mijn plicht, mijn kinderlijke plicht. Papa was zoo goed voor mij.... Kom dan....

— O God, dat is de oude, wreede tijd, die teruggekeerd is, dacht de broeder van liefde.... Van den oorlog verlos ons Heere.... Ja, dat baden onze vaders zoo vurig.... En nu weten we, wat oorlog is....

De kist werd binnengedragen. Toen wierp Bertha zich geknield voor de sofa en drukte ze haar gelaat in 't kussen, terwijl zenuwachtige schokken haar lijf beroerden.

Ze weende niet meer, ze hilde.

De broeder gaf zijn helper een wenk, snel legden ze den doode in de kist en droegen deze in den hof.

— Hadden we nu een koord, zei de man.

— Voorzichtig laten glijden.... zoo ja.... mom-

pelde de broeder.... Haasten we ons, dat zij het niet meer ziet....

Maar wankelend kwam Bertha nader....

— Laat me helpen! kermde ze.... O, men papa toch... och Heere... is het toch waar?...

— Ik zal de gebeden lezen, zei de broeder....

't Was aangrijpend, dit bidden onder 't kanongebulder, in dezen hof, nog getuigend van alle weelde der natuur, prijkend met heerlijke bloemen....

En Bertha plukte een armvol bloemen en liet ze zacht in 't graf vallen, als een laatste blijf van liefde voor haar vader....

— Requiescat in pace, eindigde de broeder....

Hij wilde dan 't meisje in huis leiden....

't Allerlaatste, het sluiten van 't graf, mocht ze niet bijwonen....

En als een kind liet Bertha zich nu wegvoeren, gebroken van smart viel ze op de rustbank neer en lag nu stil te snikken en te kreunen.

De burger ging heen en de geestelijke vulde 't graf....

Van twee plankjes maakte hij een kruisje, plantte dit op 't heuveltje en knielde dan neer voor een laatste gebed.

Hij keerde in de woning terug.

— Juffrouw, zei hij innig ontroerd, troost je met de gedachte dat vader in den Hemel is.... Hij stierf als martelaar.... Nu moet je nog wat rusten, maar ga liever in den kelder.

— Ik ben niet benauwd, broeder.... O, wat geef ik om die bommen....

— Peins op meneere Verhoef....

— Och Heere, ja.... Pol.... O, ware ie hier!

— Rust wat in den kelder.... straks leid ik je dan buiten de stad, als 't bombardement gestild is... Kom nu mee naar beneden....

En weer liet Bertha zich leiden....

Maar Pelagie keerde terug....

De dienstmaagd was beschaamd.

— Juffrouw Bertha, zei ze stil, ik heb slecht gedaan met weg te loopen, maar 'k was zot van schrik. 'k Wist niet wat ik deed.... 'k Liep tot over de Hooge Brug. Maar 'k ben hier weer.

— O, Pelagie.... papa toch.... 't is zoo wreed...

— Waar ligt meneere?....

— Papa is al begraven.... in den hof, Pelagie....

— Jezus, Maria.... en ik, die wegliep.... O, wat een dag toch!.... 't Gebeurde zoo rap.... Arme meester, hij, zoo braaf, zoo goed, dat had ie toch niet verdiend....

De broeder was verblijd, dat Bertha dit gezelschap had.

— Straks kom ik terug, om je te helpen, zei hij, waarna hij snel het huis verliet.

Bertha schreide nu, lag dan stil..., sprak soms onnatuurlijk kalm over haar vader, vertelde wat ze aan hem had gedaan.... tot ze zich weer, huilend bijna, om Pelagie's hals wierp, geschokt door een hevigen zenuwaanval....

In den namiddag kwam de geestelijke terug....

— Nu is 't wat gestild, zei hij. Laat ons gaan.

— Vertrekken! zei Bertha treurig....

Eenige dagen geleden had ze vader gesmeekt de stad te verlaten. Nu kostte het haar moeite, zich van 't geliefde huis los te scheuren.

Maar 't was om vader, dien ze achter liet in het eenzame graf....

— Ja, laten we gaan! sprak Pelagie.... Dixmuiden is een helle geworden. Laten we naar Oostkerke vluchten, bij je nichte, we kunnen dan verder zien!

En Bertha vertrok, gesteund door den broeder en de dienstmaagd, want ze wankelde en zou over steenbrokken en balken gevallen zijn.

Ze zag niets.... niets van de schade, niets van den brand, niets van andere vluchtelingen....

Als een kind dat loopen leert, strompelde Bertha voort.... Ze sprak niet, noemde alleen nu en dan den vadersnaam, en zoo verliet ze haar woonplaats....

En wat was het kort geleden, dat ze vol levenslust over diezelfde brug fietste, Veurne-Ambacht in....

De Yzerbrug was nu de grens van een benauwde Yzerstede, waar de dood zegevierde, waar verwoesting werkte....

Lang duurde de stilte niet.... Weer begonnen de kanonnen hun vuur te braken.... Dienzelfden avond stortte het verlaten huis in.... en puin bedekte den schat van oudheden, waarvoor de arme Lievens zijn leven gaf....

O, veel inwoners van Dixmuiden hebben hun lijdensgeschiedenis....

„De vlucht uit Egypte....”, zoo noemt ons volk het wegtrekken van de gevaarlijke plaatsen.

De „gewijde geschiedenis” heeft altijd een diepen indruk op de Vlamingen gemaakt; men hoorde ze op school, men las ze in de boekjes, men zag ze, en misschien had zulks nog den meesten invloed, op die

doeken, zoo naïef soms van voorstelling en warm van kleur, de doeken der Vlaamsche meesters in de kerken allerwege.

Joseph en Maria vluchtend voor 't gevaar naar 't veilige Egypte....

't Volk van Vlaanderen vluchtend voor 't gevaar naar 't veilige Nederland, Engeland of de Zuidelijke streken van Frankrijk.

En zoo is de uitdrukking „de vlucht naar Egypte”, een gangbare geworden.

We hebben die vlucht gezien uit de dorpjes in Limburg, toen in Augustus de Duitschers van Luik oprukten; we waren in den laatsten, langen, volgepropten trein, die 't arme, arme Leuven verliet; den vorigen dag ook in den laatsten trein uit Aarschot. Wie zag niet iets van de vlucht uit 't gebombardeerde Antwerpen?

Maar grooter dan in de toch zoo geteisterde Scheldestad was 't gevaar, dat de goede burgers van Dixmuiden heen dreef uit 't geliefde stadje, waar men met onvervalschten Keerleenaard aan goed en have was gehecht.

Flauw nog geeft een brief 't lijden van 't stadje weer....

Toch vermeld ik hem... 't Is een bladzijde uit 't lijdensboek van ons volk, 't is een stem uit 't benarde Vlaanderen!

De schrijver woonde te Eessen, 2 K.M. van Dixmuiden.

„Den 15^{en} October”, vertelt hij, kwamen bij mij twee Belgische jagers (chasseurs); ik gaf ze een glas bier. Over den oorlog sprekend zeiden ze me,

dat de toestand erg gespannen was en wij 't best zouden doen de terugtrekkende troepen te volgen, nu 't nog gemakkelijk was. Ik wilde naar Vladsloo gaan, maar werd door de Belgische soldaten niet doorgelaten. (Vladsloo ligt nog wat Oostelijker).

„Wat wilt ge aldaar doen?” vroegen ze.

„Ge loopt de Duitschers in den bek.”

Ook lieten ze geen burgers door, omdat deze anders konden gedwongen worden aan de Duitschers inlichtingen te geven over onze troepen.

Wij moesten dus naar Dixmuiden op; de menschen van Vladsloo kwamen ook dien kant uit. Ik wilde naar Vladsloo, omdat mijn vader aan die zijde woonde. 'k Weet nu niets van mijn vader, mijn zusters en andere familieleden af. Och, zoovelen moeten met pijnlijke verduldigheid wachten!

Wij zijn dan, mijn vrouw en ik, naar Dixmuiden vertrokken, en hoopten daar, een half uurtje van huis, ver genoeg te zijn.

Den volgenden dag begonnen de Duitschers Dixmuiden te bombardeeren. We kropen met kennissen, samen een dozijn, in den sterk gewelfden kelder der brouwerij van de weduwe Van Hille.

We bleven, want we kregen goede berichten. De Duitschers waren teruggeslagen, vertelde men.

De Zondag ging kalm voorbij; den Maandag vocht men te Nieuwpoort en dichterbij te Keiem en Beerst. Uit 't keldergat zagen we te Beerst de kerk, den molen van Biervliet en de hofstede van Ch. Biervliet in vlammen opgaan. Veel Beerstenaars zijn dan naar Dixmuiden opgekomen; anderen bleven, werden later door de Duitschers naar 't Oosten gestuurd. Die

vluchtelingen in Dixmuiden vertelden, dat de Duitschers achteruitgedreven werden, zoodat wij reeds dachten, dat alles aan 't beteren was.

IJdele hoop.... want Dinsdag, 'smorgens, begon het voor goed; de eene bom verbeidde de andere niet; het was een gedonder en gehuil, een geraas, en gesis, dat we waarachtig meenden, dat de wereld moest vergaan. We zaten daar nu in onzen kelder.

Tegen den avond brandden reeds de brouwerij van Rabau, het huis van notaris Pollet en Van Bloere af; het huis van C. Damman, (die reeds den Zaterdag door een obus was gedood in zijn eigen woning), ging ook in vlammen op.

's Woensdags brandden af: de kerk met schier alle omringende gebouwen, de helft van de Kiekenstraat (Bellevue, ijzerwinkel Wyllie, Quatannens, E. de Schoecht, Ch. Vermeersch), dan de rij huizen van de Cocarde, tot aan Mad. Cappoens.

Donderdag was het vuur weer aan onzen kant bezig; toen werd het huis van Mr. Gustaaf De Breyne in vlam geschoten; daarna brandden af: de Papegaai (een bekende herberg), Mr. van Damma's tot vader Boury's huisje, waardoor onzen vriend Boury alles ontnomen werd, wat hij bezat. Onmogelijk den indruk te beschrijven, dien gij ondergaat! Zulke tafereelen kunt ge niet beschrijven!

In een kelder te zitten, door de openingen brandgloed te zien, tusschen al dat kanongebulder en bommengehuil, het loeien van 't vuur te hooren, 't instorten van huizen; de brandlucht onophoudelijk te ruiken, waarlijk, Dixmuiden geleeke een helle!

Dat spel duurde al maar voort; geen uur ging voor-

bij, zonder dat Dixmuiden beschoten werd.

't Is niet te gelooven, hoe het vroeger zoo geestige stadje er nu uit ziet.

En de kerk, waarop we zoo fier waren, om dat prachtig doxaal, de roem der streke! Weet ge 't nog, dat men er 't orgel afnam en verplaatste, omdat men bang was, dat 't gedreun het doxaal zou beschadigen? En nu eenige bommen en die wonderbare kunstschat, houtwerk, dat wel kant geleet, hè.... die wonderbare kunstschat is geheel vernield! Wat er met de Jordaens uit de kerk gebeurd is, weet ik niet; ik denk, dat ze de schilderij wel in veiligheid zullen gebracht hebben.

En welke schade is er te Dixmuiden niet bijgekomen.....!

Eindelijk, den 20^{en} October, hebben we de gelegenheid gehad, Dixmuiden te verlaten. We hadden twaalf dagen in onzen kelder gezeten.

We zetten vader en moeder B...., arme oudjes, die niets meer bezaten, op een karretje, en trokken dit over de half doorschoten Appelmarktbrug. Op de Appelmarkt lag de Passer (een oude herberg), geheel in de straat, daar hebben we eerst de oudjes over hoopen steenen van een meter hoog moeten sjouwen en er daarna ons karretje over gesleept. 't Was nog maar een begin....

Op den Wilgendijk lag 't oude huis van Mr. Nouwinck ook in de straat; hier stonden wij voor balken, spanningen, steenen, en we moesten wel een half uur al die hindernissen uit den weg ruimen eer we voort konden..... Twintig meters verder..... 't zelfde spel, weer aan den arbeid, en met de

vrees, dat ieder oogenblik 't verwenschte bombardement kon hernomen worden.

We zwoegden en geraakten eindelijk toch door de Weststraat naar de Lindekens. Hier waren door de bommen putten geslagen van ten minste vijf meters diameter en twee meter diep, zonder overdrijving.

Daar stonden we alweer!

Hier kregen we hulp van een braven soldaat, hij dacht zeker aan zijn eigen oude moeder, toen hij vrouw B. met zoete woorden opnam als een kind, en over de gevaarlijke plaatsen droeg. „En nu grootvader”, zei hij lachend. „Ja, baaske, we moeten allen koeraadje (moed) houden, 't is oorloge.” Ik worstelde intusschen met 't karreke. 't Lukte nogmaals. Vooruit maar weer. Aan de Hooge Brug konden we gelukkig nog door, al bleef er maar tien centimeter tusschen onzen auto en 't water over.

Maar ik moest eens uitblazen! Had men mij honderd frank willen geven om tien kilo's vracht van den grond te heffen, en op 't karreke te zetten, ja, 'k zou het natuurlijk geprobeerd, maar zeker niet gekunnen hebben.

Denk eens, dat we voor dat eindje (den eenigen, mogelijken weg) van tien minuutjes, gezwoegd hebben van kwart voor zes tot kwart na zeven! Stel u maar eens voor! Zóó was het te Dixmuiden gesteld. Wat een tijd!

Maar ik mocht niet lang adem scheppen.

„Maakt voort!” riepen de soldaten. Ze zeiden, dat we veel te lang in Dixmuiden gebleven waren. Ze hadden gelijk, maar ge houdt toch van uw huis en have, hè?

Dus weg, door de soldaten, vooruit met onzen last, kunnen of niet! Aan de Barrière moesten we drie soldaten te paard volgen, die ons naar Veurne brachten, na ons eerst langs den ijzeren weg (spoorlijn) door de assche, drie vingers diep, geleid te hebben, tot aan Oostkerke; vervolgens trokken we langs Eggewaerts-Capelle naar Veurne.

Ons troepje, dat moet ik er bijvoegen, was intusschen grooter geworden. Er waren moeders met kinderen in de armen en aan de rokken kleinen, die schreiden van vermoeienis, maar toch voort moesten om 't dreigend gevaar.

Zoo verlieten wij Dixmuiden.

„We zijn verre genoeg”, dachten we in Veurne.

Ja, maar niet lang, want waarachtiglijk, de Duitschers beschoten ook die stad met een verborgen kanon van op een hofstede.

Nogmaals in een kelder kruipen, daarin had ik geen goesting (zin). Maar 'k wilde België toch niet verlaten. We trokken dus naar 't Zuiden, naar Hoogstade (tusschen Veurne en Ieperen), waar we nog zitten.

We zullen onze „vlucht naar Egypte” lang onthouden, dat begrijpt ge wel.

Mocht nu eindelijk de dag aanbreken, waarop we de gelegenheid krijgen eens te gaan zien, wat er ons overblijft!

Naar we hier vernemen, begint er toch verandering te komen, daar er krachtige pogingen worden aangewend, om de Duitschers achteruit te jagen.

Dus tot later, met de hoop op een spoedig wederzien....”

Een andere brief noemt namen van Dixmuidenaars, die krank of ziekelijk moesten vluchten en te Veurne of in een nabijgelegen dorp overleden zijn. De vreeselijke reis, het verdriet over den ondergang van hun stadje, de angst ... al het zielelijden dus, had hun leven verkort.

Och als ik aan Dixmuiden denk, wordt 't harte me zoo vol. Vernietigd en nooit meer kan 't hersteld worden. Men herstelt geen oudheid, geen kunst.

„'t Geestig steedje”, zegt mijn briefschrijver van Dixmuiden.

Geestig beteekent vroolijk.

Vroolijk plaatsje, dat ons nu alleen overblijft op menig doek van een Vlaamschen kunstenaar, wien die oude Markt, 't Bagijnhof, de schoone kerk, de eigenaardige kaaien en grijze bruggen steeds bekoorden.

Geestig stadje... Ik denk ook aan de Rederijkerskamer, d'oudste van Vlaanderen, bewaard uit de middeleeuwen, de beroemde maatschappij: „Nú, morgen niet.”

Te Dixmuiden hield men van tooneelspel, van zang en declamatie (uitgalming zei men in den laatsten tijd om in alles Vlaamsch te zijn). Dixmuiden had zijn poëten.... D'edele „rymkonste” werd er nog druk beoefend. In de letterkunde neemt Mevr. Van Acker, die menig lief versje naliet, een schoone plaats in .

A. HANS

AAN

DE YZER

Uitgever
Lodewijk Opdebeek Antwerpen

AAN DE IJZER

DOOR

A. HANS

L. OPDEBEEK, UITGEVER
ANTWERPEN

- 1919 -

A. HANS

A L'YSER

(ILLUSTRE)

Prix : DEUX FRANCS

IMPRIMERIE NATIONALE L. OPDEBEEK, ANVERS

A L'YSER

par A. HANS

Imprimerie Nationale L. OPDEBEEK, Anvers

Te rappelles-tu l'église dont nous étions si fiers pour ses trésors, la gloire de la région ! Et le superbe jubé, dont on fit enlever l'orgue, de crainte que son tremblement ne l'endommagea. Encore quelques bombes et ce merveilleux trésor sculptural, qui ressemble à de la dentelle, ne sera plus ! Ce qui est advenu du Jordaens qui ornait l'église, je l'ignore ; je présume qu'on l'aura mis en sûreté.

Bataille de Keyem

Les dommages causés à Dixmude sont inestimables !...

Ce n'est que le 20 octobre que nous avons pu quitter la ville, après avoir séjourné pendant 12 jours dans la cave.

Nous avons hissé sur une charrette le père et la mère B..., pauvres vieux dénués de toutes ressources et nous avons franchi le pont du Marché aux Pommes, qui a beaucoup souffert de la mitraille. L'auberge *Au Passeur* gisait au milieu du Marché aux Pommes et nous avons eu toutes les difficultés imaginables pour continuer notre chemin parmi toutes ces ruines éparpillées. Ce n'était pourtant qu'un début...

Sur la digue des Saules, un rempart de poutres, de quartiers de briques et de pierres de

taille entravaient la circulation. Il nous fallut plus d'une demie heure de travail avant que nous nous eûmes frayé un passage. Un vingtaine de mètres plus loin, c'était la même chose.

Rompus de fatigue et littéralement trempés de transpiration nous arrivâmes enfin aux Lindekens. Les obus y avaient creusé des entonnoirs d'au moins cinq mètres de diamètre et de deux mètres de profondeur.

Nous étions de nouveau en panne.

Un brave soldat vint à notre aide. Il prit la femme B... comme un enfant et la porta par delà les endroits dangereux. « Et, maintenant, c'est au tour de bon-papa » dit-il en riant. « Oui, mon ami, c'est la guerre, nous devons tous être courageux ». Dans l'entretemps, je luttai avec la charrette que je parvins enfin à faire franchir les obstacles. Nous continuâmes notre chemin. Au Haut-Pont nous pûmes heureusement passer quoique l'eau baignait notre « auto ».

Je dus souffler un instant. Si on m'eût présenté 100 francs pour lever du sol, un fardeau de 10 kilos et le poser sur la charrette, j'eus certes essayé, mais je n'aurais pas réussi.

Nous avons mis une heure et demie pour faire ce trajet de dix minutes. C'est vous dire que cela n'allait pas à l'aise.

Mon repos fut de courte durée. On disait que nous avions déjà resté trop longtemps à Dixmude. C'était vrai, mais il faut convenir qu'on tient pourtant à sa maison et à ses biens, n'est-ce pas ?

Et notre caravane se mit à nouveau en mouvement ! Arrivés à la Barrière nous dûmes suivre trois soldats à cheval, qui nous conduisirent à Furnes le long du chemin de fer, où notre charrette s'enfonça à plusieurs pouces de profondeur dans les cendres. Nous atteignîmes ainsi Oostkerke et arrivâmes à Furnes par Eggewaerts-Capelle.

Notre petite troupe s'était accrue entretemps. Des femmes et des enfants pleurant de fatigue nous accompagnaient, mais on ne pouvait relayer en présence du danger.

C'est ainsi que nous quittâmes Dixmude.

« Nous sommes assez loin, maintenant » pensions-nous en arrivant à Furnes.

Il n'en fut rien, car bientôt les Allemands bombardaient également cette ville d'un endroit camouflé aux environs.

Je n'avais nulle envie de me blottir à nouveau dans une cave. Mais je ne voulais pourtant pas quitter la Belgique, et nous nous retirâmes plus au sud, à Hoogstade (entre Furnes et Ypres) où nous sommes encore.

Nous n'oublierons pas notre « fuite en Egypte », vous pouvez me croire.

Pourvu que le jour naisse enfin où nous aurons l'occasion d'aller constater ce qui nous reste !